



VAN GROOTE MANNEN EN VROUWEN UIT ONZEN TIJD

ALBERT SCHWEITZER,

door NANNIE VAN WEHL

illustraties welwillend afgestaan door H. D. TJEENK WILLINK uit Haarlem.

Neem de kaart van Afrika eens voor je. En volg de lijn van de Westkust. Die maakt even boven den equator een geweldige bocht — je ziet de Golf van Guinea. Waar de kustlijn weer naar het Zuiden gaat, ligt, doorsneden door den equator, Fransch Equatoriaal Afrika.



Daar zul je een rivier vinden, die bijna rakelings met den equator evenwijdig loopt: de Ogowe. Even ten Noorden van de Ogowe een stadje aan de kust: Libreville. Aan de Ogowe zelf, dicht bij de kust, ligt Lambarene. Op je aardrijkskundeles zul je al wel geleerd hebben, dat in de equatoriale gebieden van Afrika alles oerwoud is. Dat de negers er nog op een zéér lage trap van beschaving staan. Dat het klimaat er moordend is, en de mensch, die er woont, vooral de blanke mensch, die er zich waagt, voortdurend te vechten heeft met doodsvijanden: het klimaat en de dieren, van de allergrootste zooals Nijlpaarden tot de allerkleinste: allerlei gevaarlijke insecten.

Het klimaat! Dat is niet één doodsvijand, dat is een geheele vijandelijke macht! Dat is de heete zon loodrecht op het hoofd; dat zijn de uitwasemingen der moerassen, verdampend in de broeihitte; dat is de verschroeïende droogte,

die alles tot pulver brandt of de regen die op den Bijbelschen zondvloed lijkt.

Welnu, in dat gebied, zoo bar voor een blanke, temidden van negers, die nog pas het menscheneten hebben afgeleerd, maar „in hun hart nog best een gebraden medemensch lusten”, daar leeft en werkt een man, op wien de oogen der geheele wereld gericht zijn. Daar woont Albert Schweitzer. Die man is daar heen getrokken, om de negers te gaan helpen in hun ellende en ziekten — om hen te verplegen en te redden uit hun onbeschrijfelijk lichamelijk en geestelijk lijden.

Hij is predikant, is zelfs hoogleeraar in de Godgeleerdheid geweest aan de Straatsburger Universiteit. Daarom kan hij voor hen een zendeling zijn en hun armen geest redden uit de schrikkelijke kwellingen van hun geloof aan tovenaars en booze geesten. Hij is ook arts, dokter, daarom kan hij hun vreeselijke kwalen genezen, 't zij met medicijnen, 't zij met zijn chirurgische instrumenten.

De ziekte, die hen 't meest teistert, is de slaapziekte. Maar dan zijn daarnaast nog de tropische koortsen, de tropische ingewandsziekten, de melaatschheid, gruwelijke huidziekten, hartkwalen, vreeselijke vormen van krankzinnigheid, allerlei verwondingen door wilde dieren, wonden en ellende, die de negers elkaar toebrengen door mishandeling of vergif.

Om daar te kunnen leven, een hospitaaltje in te richten, helpers aan te nemen, geneesmiddelen en instrumenten te kunnen betalen is geld noodig.

Dit geld verdient Albert Schweitzer al sedert vele jaren door orgelconcerten te geven! Want hij is een organist, door heel Europa beroemd. Om de zooveel tijd dwingt het klimaat en de afmatting hem, weer eenigen tijd naar Europa te gaan. Dan reist hij Europa door en geeft prachtige orgelconcerten. Alweer om dat geld, dat zéér grootte bedrag aan geld bijeen te krijgen, schrijft hij boeken, en hij doet dat zóó mooi, dat ze dadelijk in zeven, acht talen worden vertaald. De boeken van zijn hand, die jullie misschien nu al, maar zeker over eenige jaren lezen en genieten kunnen, zijn: „Aan den Zoom van 't Oerwoud,” „Terug naar Lambarene.” „Bouwen in 't Oerwoud” en „Uit mijn Jeugd.”

Zie, dat zijn de boeken, waar wij gewone menschen nog wel bij kunnen. Maar dan heeft hij tal van groote werken geschreven, waarvoor ontzettend veel studie noodig is geweest. Over godsdienstige en wijsgeerige onderwerpen. Nu pas nog is er een groot boek over den Apostel Paulus van Schweitzer verschenen.

En dan heeft de wereldliteratuur geen beter boek over den grootsten componist van alle tijden, over Bach, dan het werk van Albert Schweitzer: „Johan Sebastiaan Bach, de dichter-componist.”

Ook is deze man in 't oerwoud zóó knap in 't bouwen van orgels, dat men hier in Europa geen oud orgel zal herstellen, zonder daarbij het advies van Albert Schweitzer te vragen. Hij heeft een boek geschreven: „Duitsche en Fransche Orgelbouwkunst en Orgelkunst.” Terwijl hij bezig was, zijn proefschrift te schrijven om arts te worden, bewerkte hij met zijn ouden leermeester Widor naar oude handschriften al, wat Bach voor orgel had geschreven, gaf dus muziekstukken uit. Toen was hij nog niét in het oerwoud, maar bereidde er zich op voor, om te gaan, waarheen zijn innerlijke drang hem stuurde, waarheen God hem riep. Krijgt het plekje op de kaart nu niet een geheel bijzondere beteekenis?

Daar leeft en werkt Albert Schweitzer, de godgeleerde — wijsgeer — musicus — arts — zendeling — ambachtsman — schrijver.

Hij werd in 1875 in den Elzas geboren.

In het mooie boekje „Uit mijn Jeugd” toont Albert Schweitzer ons telkens aan,

hoe in zijn gelukkige jeugd grondslag na grondslag gelegd werd voor het leven, dat hij nu leidt, omdat hij voelde, dat hij zóó moest gaan leven.

Hij is de zoon van een dominé uit den Elzas. Günsbach heet zijn dorpje en daar is nu nog zijn vast adres, waarheen men zich wenden moet als men den verren zendeling-arts zeker wil bereiken.

Allereerst waren daar: de zedingspreken van zijn vader. Dominé Schweitzer hield er elke maand een. Albert bezocht ze trouw en hoorde in die preeken de eerste roepende stemmen naar een leven van „dienende liefde”. Dan stond er op het Marktpllein in Colmar een monument voor een admiraal, waartoe behoorde „een neger, in steen gehouwen. Een Herculesgestalte met een peinzenden, droeven blik in het gelaat. Deze neger hield me zéér bezig. Zoo dikwijls ik in Colmar kwam, zocht ik een gelegenheid om hem nog eens te gaan zien. Zijn gezicht sprak me van de ellende op het donkere werelddeel.”

Schweitzer's groote verdraagzaamheid, die maakt, dat hij nooit boos kan worden, ook al denken de menschen om hem heen nóg zoo anders als hij, leerde hij ook al weer in het lieve kerkje van zijn vader. Denk eens aan, in vele plaatsen in den Elzas moeten de Protestanten en de Katholieken het met één kerk doen. Broederlijk overleggen de dominé en de pastoor dan, hoe ze hun diensten zullen regelen.

Eens, toen hij niet „neen” had durven zeggen tegen een vriendje, dat hem vroeg, mee te gaan en vogels te schieten, begonnen juist de kerkklokken te luiden en 't was in de lijdensweken. De zevenjarige Albertje gooide zijn slinger weg. Voorgoed was hem nu 't verbod: „ge zult niet dooden” in het hart gegrift en hij schrijft over dien Zondagmorgen vol betekenis: „Van dien dag af heb ik het aangedurfd, me vrij te maken van menschenvrees. De vrees, om uitgelachen te worden door mijn kameraden, trachtte ik af te leeren.”

Allerlei beleefde hij met dieren, waardoor hij ze zéér lief ging hebben. Een zijner ergste kwellingen in het oerwoud lijdt hij door de duivelachtige wreedheid der negers voor de dieren.

„Ik heb nergens zulke uitgemergelde paarden en muilieren gezien als daar. De negers binden hoenders aan een poot vast en laten ze dagenlang in de tropische zon honger en dorst lijden.”

„Als U geen dieren mishandeling aan kunt zien, dan moet U niet naar Afrika gaan,” heeft eens een luitenant tegen hem gezegd.

Albert Schweitzer heeft een innig pleidooi voor de lijdende dieren geschreven. Het heet: „Namenlos” — wij zouden zeggen: „Ongehoord” — Van de dorpsjongens nam hij hun eenvoud over. Voor niets ter wereld wilde hij in gedrag, kleeren of gewoonten verschillen van de anderen. Bitter leed hij, wanneer hij mooiere kleeren kreeg dan zij. En toen een kameraad hem eens, na een mislukte stoepartij, had toegeroepen: „Ja, als ik tweemaal per week soep met vleesch kreeg als jij, zou ik óók wel zoo sterk wezen —” toen wou hij geen soep meer.

Van een ezel leerde hij, hoeveel je met een onverzettelijken wil bereikt — van een geplaagden en uitgescholden jood, Mansche. „heb ik voor 't eerst geleerd, wat het zeggen wil, onder vervolging rustig te zwijgen. Hij is mij een groot leermeester geworden. Van toen aan groette ik hem eerbiedig. Later, als gymnasiast, maakte ik 't mij tot gewoonte, hem de hand te drukken en een eindje met hem op te loopen.” Albert Schweitzer heeft zin voor humor, kan hartelijk om grappen lachen en zelf de dingen vaak zóó vertellen, dat je er ook om lachen moet.

Ook die karaktertrek is in zijn heerlijke jeugd tusschen de mooie natuur, in het gelukkige gezin Schweitzer en onder de vroolijke kameraden ontwikkeld.

Al, wat Schweitzer in zijn jeugd heeft ondervonden, heeft hem gemaakt tot den man, die hij nu is.

„Steeds duidelijker werd het mij, dat ik niet het innerlijk recht heb, om mijn gelukkige jeugd, mijn gezondheid, mijn arbeidskracht als iets vanzelfsprekends te beschouwen. Uit mijn diepste gevoelens van geluk groeide langzamerhand het juiste begrip van Jezus woord: dat we ons leven niet voor ons zelf behouden mogen. Wie veel schoons in het leven ontvangen heeft, moet, daaraan evenredig, zelf veel schenken. Wie zelf voor lijden gespaard bleef, moet zich verplicht voelen, om het leed van anderen te verzachten.”

Hier ligt het geheim van het leven van Albert Schweitzer. Al spoedig ging hij zijn leven zóó indeelen, dat hij eens in staat zou zijn, te handelen naar zijn overtuiging. Hij zou zich tot zijn dertigste jaar wijden aan zijn predikambel, aan zijn wijsgeerige studiën, aan zijn muziek. Daarna zou hij regelrecht de menschheid gaan dienen. Dan zou hij voor dokter gaan studeeren.

Het was weer een bepaald feit, dat hem juist naar Lambarene bracht. Hij las geregeld zendingsberichten, omdat hij immers van heel klein kind af vertrouwd met de zending was. Eens kreeg hij een artikel onder de oogen: „Wie helpt ons in de Kongo?” Toen wist hij op eens: Dat zou *hij* zijn. Hij, Albert Schweitzer. Hij is zoo overtuigd, dat wij blanken de ellende der negers hebben ten top doen stijgen door hen bij al hun tropische kwalen nog weer andere te brengen, als daar zijn, kwalen uit te veel alcoholgebruik ontstaan — en we hebben hun dan toch de vuurwapenen leeren hanteeren — dat hij schrijft:

„Het staat ons heelemaal niet vrij, of we de menschen daar ginds goed willen doen of niet, maar we moeten.

Van de lagere school in Günsbach kwam Albert op het gymnasium in Muhlhausen. Bij een kinderlooze oom en tante in huis. Wat heeft hij in 't begin vele tranen geschreid, omdat hij nu uit zijn dierbaar tehuis, uit zijn dierbaar dorp weg was. Maar hij heeft 't heel goed bij dien oom en tante gehad.



„Ze leefden nog een reeks van jaren, nadat ik uit hun huis was gegaan en ik heb nog gelegenheid gehad, hun te toonen, hoe lief ik hen had.”

In 1893 deed Albert Schweitzer eindexamen gymnasium en werd dus student. Hij begon nu allereerst voor predikant te studeeren en maakte onderwijl weer veel werk van zijn orgelspel. In 1899 deed hij zijn examens en werd benoemd tot hulpprediker aan de Nicolaikerk in Straatsburg. Drie jaar later werd hij hoogleeraar aan de Universiteit in Straatsburg. Vandaar, dat men hem vaak noemt: Professor Schweitzer.

In 1905 was zijn tijd verstreken — hij was dertig jaar, hij moest de menschheid gaan dienen, volgens zijn vroeger genomen besluit.

Een man van dertig jaar kan niet meer bij zijn vader gaan vragen om zijn studiegeld en onderhoud voor hem te bekostigen, vooral niet, als die vader een eenvoudige Elzasser dominé is.

Schweitzer voorzag zelf in zijn onderhoud door boeken te schrijven en orgelconcerten te geven. Hij maakte heele concertreizen, speelde bijvoorbeeld geregeld in Barcelona! Ook vertoefde hij veel in Parijs en Berlijn en maakte overal vrienden, die hem later geldelijk bij zijn groot levenswerk zouden steunen. Dit drukke leven ging samen met de zoo inspannende en veelomvattende studie voor arts — misschien kun je nu begrijpen, dat er vele nachten waren, dat hij niet eens op bed kwam. Dan zat hij te studeeren met zijn voeten in een kuip koud water — om aldus de slaap te verdrijven.

In 1912 deed hij het artsexamen, trouwde in dat jaar en vertrok in 1913 met zijn vrouw naar de Kongo. Over zijn eerste ervaringen aldaar vertelt hij in „Aan den Zoom van het Oerwoud.” Soms stokt ons de adem, als we lezen, wat hij en zijn vrouw daar allemaal hebben moeten doormaken.

Albert Schweitzer werkt geheel onafhankelijk van welke zending ook — maakt zelf zijn plannen, brengt zelf de groote sommen, noodig voor het werk, bij elkaar. Maar toch aanvaardde hij dankbaar een huis te Lambarene van het Parijsche Zendingsgenootschap, benevens terrein om er een ziekenhuis op te bouwen. Een huis te Lambarene! Het was een klein huisje op veertig ijzeren palen rustend. Het bevatte vier kamertjes. Een oud kippenhok werd wat opgeknapt en diende voorloopig als hospitaal. En toen begonnen de zieken toe te stroomen, met hun afgrijpselijke kwalen. Soms hadden ze gezwollen van veertig kilo. Met hun vreeselijke ingewandsziekten, zoodat ze als dol jammerden en gilden. Dan verdoofde de dokter hen en opereerde hun kwaal. Als ze dan de oogen weer opsloegen, stamelden ze geheel verbaasd: „Ik heb geen pijn meer!”

„Zijn hand zoekt de mijne en wil die niet meer loslaten. Dan begin ik hem en allen, die erbij zijn, te vertellen, dat het de Heer Jezus is, die den dokter en zijn vrouw opgedragen heeft, om hier aan de Ogowe te komen. Door de koffiestruiken schijnt de Afrikaansche zon in de donkere hut. Wij zwarten en blanken zitten naast elkaar en ik beleaf de waarheid der woorden: „Gij zijt allen broeders.”

Zeer gevaarlijke, razende krankzinnigen worden tot Schweitzer gebracht. Dan blijkt het, dat de dokter geen vrees kent. Ook hen neemt hij kalmeerend bij de hand, geeft ze een inspuiting als de toestand te erg wordt en komen ze uit hun verdooving bij, dan houdt hij ze kalm door zijn persoonlijk overwicht.

Dat persoonlijke overwicht is het, dat hem maakt tot een Leider der negers. Ze gehoorzamen hem, schoon hij geen ander middel gebruikt dan een opwekkend woord, of een grap. Negers moesten het natuurlijk zijn, die eerst te kleine en later het groote hospitaal bouwden. De negers van de Fransche Congo zijn over 't algemeen zéér lui. „Maar als de dokter erbij is, is 't zweeten!” zeggen ze. En ze werken — en wat Schweitzer gedaan wil hebben, krijgt hij gedaan. Ook omdat hij niet schroomt,

zèlf de handen uit te steken, zijn negers alles vóór te doen, wat hij van hen hebben wil.

Het klimaat in Lambarene is moordend. „Reeds na een jaar begint de Europeaan er aan vermoeidheid en bloedarmoede te lijden en, na twee of drie jaar is hij voor wezenlijken arbeid niet meer geschikt, zoodat hij 't verstandigst doet, dan minstens acht maanden tot herstel naar Europa te gaan —.”

Schweitzer eigen woorden. Toch bleef hij vier jaar achtereen in Lambarene, arbeidde overdag zwaar lichamenlijk en schreef 's avonds nog aan zijn wetenschappelijk werken, die weer geld, geld!, moesten inbrengen. Of studeerde orgel, om zijn schoone kunst niet af te leeren. Hij had als geschenk van het Parijzer Bachgenootschap een piano met orgelpedaal meegekregen, gebouwd voor de tropen.

Vreeselijk had hij te lijden van insecten en gevaarlijk gedierte. Soms moet hij daarover zuchten: „Hoeveel tijd verknoeit men met al de ingrijpende voorzorgsmaatregelen ertegen. We zijn heel bang voor scorpioenen en stekende insecten. Nooit durft men blindelings in een la of een kist grijpen. Altijd moeten onze oogen scherpe contróle oefenen.”

Soms werden de dokter en zijn vrouw wel driemaal per week overvallen door trekmiëren. Dit zijn zulke geduchte strijders! „Ze kruipen in neusgaten en snavel van de kippen, doen ze verstikken en eten ze daarna op, zoodat er niets dan de botjes overblijft. Den mensch vallen zij aan en hechten zich zóó met hun scherpe kaken vast in zijn lijf, dat de kaken blijven zitten, als men ze er afrukt.” In een oogenblik zit je er vol mee. Water en lysol is het eenige middel — dus wordt er alarm geblazen alsof er brand is, en de flinkste mannen moeten aanrukken met emmers water uit de rivier, waar de dokter dan lysol in giet. Dan zijn er nog insecten, die 't speciaal op de beenen der menschen hebben begrepen en ellendige beenzweren veroorzaken, waar Schweitzer zelf smartelijk aan heeft geleden. En toch hield hij onder dit alles zijn moed en opgewektheid, toch bleef hij zijn bovenmenselijke taak verrichten. De zieken stroomden steeds toe, en brachten bovendien elk nog een geleider mee. Schweitzer bleef studeeren, en schrijven, en orgelspelen.

Tweemaal heeft hem bijna de moed begeven. De eerste keer, toen in Augustus 1914 de oorlog uitbrak. Hoe leed hij erdoor, dat dit had kunnen gebeuren! Hoe vreeselijk was 't, in te denken, dat hij met de zijnen worstelden, boven aller kracht, om leven te behouden — terwijl daarginder zooveel leven vernietigd werd!

In welke materiele moeilijkheden bracht het hem en zijn nog maar pas opgerichte onderneming. De handel in levensmiddelen, de toezending van artsenijen stond geheel stil. Bovendien werden de dokter en zijn vrouw in hun eigen huis *getinterneerd*, dat wil bijna zeggen, gevangen gezet. Want ze waren immers Deutsche onderdanen op Fransch grondgebied?

Tot November 1914 duurde deze toestand. Toen herkregen ze hun vrijheid van beweging en konden weer aan hun groote taak gaan.

Albert Schweitzer heeft zeer veel gestudeerd en geschreven in die maanden, en verzuchtte eens dankbaar: „Stilte van het oerwoud, hoeveel zijt ge me geweest!”

In het voorjaar van 1918 was de gezondheidstoestand van den dokter en zijn vrouw zóó, dat ze naar Europa moesten. Daar werden ze in een Fransch interneringskamp ondergebracht.!

In Juli 1918 werden ze tegen Fransche gevangenen uitgewisseld. En daar kond n ze naar het vaderland terug — daar kon Schweitzer weer dadelijk dominé in Strasburg worden, daar betrokken ze de groote pastorie van de Nicolaikerk. Diepe ellende vonden ze rondom zich. In de Günsbacher-pastorie was de lieve moeder niet meer. Ze was omvergereden en gedood door Duitsche cavalerie — Duitschland was ten doode uitgeput — met snelle schreden naderde het einde van den oorlog. De

Duitschers konden niet meer van honger en afmatting en tekort aan alles. Schweitzer zelf moest twee operaties ondergaan, zóó geschokt was zijn gestel. Maar dit alles kwam hij te boven.

In 1919 werd er een dochtertje geboren in de groote Nicolaipastorie. En daarna lachte geluk en voorspoed den strijder eenige jaren lang toe. Hij kreeg mooie uitnodigingen om lezingen te houden voor de Zweedsche en Engelsche Universiteiten, mooie aanvragen om boeken te schrijven over zijn leven en werken. In 1921 kon hij zijn predikambt neerleggen, met vrouw en kind zich terugtrekken in het ouderlijke huis, bij zijn vader, die nog steeds dominé te Günsbach was — en leven van zijn pen en zijn lezingen.

Toen zijn gezondheid hersteld was, moest hij natuurlijk weer terug naar Lambarene. Doch een vreeselijk offer moest hij brengen: zijn vrouw was niet meer bestand tegen het leven in de tropen — dat kon hij als arts zelf het beste weten. Haar en zijn dochtertje moest hij bij den ouden dominé achterlaten. Ook viel het hem zéér zwaar, zijn financieele onafhankelijkheid op te geven — wéér moest hij, en zijn werk, gaan bestaan van giften en gaven.

Een Engelschen padvinder-student nam hij mee, Noel Gillespie.

In Lambarene wachtte hem een bittere teleurstelling: al zijn barakken en zijn vroeger huis waren overwoekerd door het oerwoud. En Jozef, zijn trouwe negerbediende, waarover ik je een heel apart verhaal zou kunnen doen, zoo'n aardige kerel was dat, die schitterend Fransch sprak, Jozef had hem nogal zoo geruststellend verzekerd, toen Schweitzer per brief vooruit inlichtingen had gevraagd: „Bemoei U zich nu alleen maar met Europa — ik zal voor Afrika zorgen!” —

Noel en hij moesten nu zelf reusachtig aanpakken. Zelf op materialen uit, zelf timmeren en bouwen. Gelukkig komt Jozef opgetogen aanzetten uit Libreville. Maar meneertje heeft zooveel schulden gemaakt, dat de dokter hem eerst met veel geld moet helpen.

Net is het driet al aan het werk, of daar stroomen de patiënten al toe. Werkelijke wilden zijn het in hoofdzaak, diep uit het oerwoud. Zoover is dus des dokters faam al doorgedrongen! Vaak hoort men 's nachts een kano, die aanlegt — weer wegvaart. Dan ligt er een stervende op den oever, en de dokter kan niet anders doen dan hem de laatste oogenblikken verzachten en hem troostend toespreken. Ondanks alle moeilijkheden bloeit de onderneming toch. In Juli komt er zelfs een verpleegster! In Augustus wordt er echter een zwaar afscheid genomen. Noel moet weer aan zijn studie in Engeland.

Schweitzer schrijft over hem: „Als hij nu weer in de collegezalen in Oxford zit, zal het hem een droom toeschijnen, dat hij in Afrika is geweest: doktersassistent, timmerman, opzichter, doodgraver en nog enkele andere dingen méér.”

In 1925 komt de tweede keer, dat Schweitzer bijna geen uitkomst meer zag. Er brak een vreeselijke hongersnood en een besmettelijke buikziekte uit, en de schulden, die hij maken moest om alles te bekostigen, stapelden zich op. Maar alweer komt hij onder de moeilijkheden uit en als hij drie en een half jaar later weer naar Europa moet, om bij te komen en geld te verdienen, laat hij zijn ziekenhuis aldus achter „dat 't nu niet licht meer door het oerwoud overwoekerd kan worden.” Er zijn enkele doktoren, er zijn een paar zeer bewaame verpleegsters. En Albert Schweitzer gaat naar vrouw en kind terug, reist daarna Europa weer door, orgelconcerten gevend, voordrachten houdend, om weer geld voor Lambarene bij elkaar te brengen.

Op die reizen is hij ook in ons land gekomen en heeft kennis gemaakt met een van onze bekende schrijvers, Jan Egenhuis. Die heeft een mooi boek over hem geschreven, dat eenvoudig heet: „Albert Schweitzer.” Uit dat boek heb ik jullie

nogal eens iets verteld in dit stukje. Je moet het later bepaald zelf lezen, maar dan eerst die vier werken van Schweitzer, die ik je opnoemde.

Nu is Albert Schweitzer voor de derde maal terug in Lambarene. Zijn dochtertje heeft hij in den Elzas gelaten, zijn vrouw is meegegaan, maar ze zal toch wel weer spoedig naar Europa moeten komen, om haar gezondheid en om 't kind. En dan is hij daar weer alleen. Hij heeft nog zóóveel plannen — zooveel werk.

„Hoeveel zal ik er nog van afkrijgen?“ vraagt hij in een zijner geschriften.

„Mijn haar begint te grijzen. Mijn lichaam begint de sporen der jaren te vertoonen en van de inspanning, die ik er van vergde.“

Laten we even met onze gedachten eerbiedig verwijlen bij dezen Apostel der Dienende Liefde.

Al, wat hij predikte, al, wat hij van allen vroeg, hij heeft 't zelf *gedaan*. Hij weet heel goed, hoeveel ellende ook *hier* is, bij de blanken.

„Slechts de dienende liefde kan U redden!“ roept hij ons toe en we nemen zijn woord te eerder aan, omdat hij bij zijn woorden zijn daden heeft gevoegd.

Ja, laten wij zijn woord aannemen, Schweitzers woord, dat hij van Paulus geleerd heeft: „Dient elkander in de liefde.“

Wat een hoogte en wat een lengte!

Ik wed, dat jullie er niet veel notie van hebt, hoe hoog de hoogste bergen ter wereld en hoe lang de langste rivieren der aarde zijn. De Mont Blanc, dat weet je misschien. Die is 4734 meter. Tweemaal zoo hoog bijna is de Mount Everest, nl. 8700 meter. Dan volgt de Goldwin Austen en daarna de Kanchanganga I en II, alle drie in het Himalaya-gebergte gelegen en respectievelijk 8475, 8443 en 8341 M. hoog.

In Oost-Afrika ligt een berg, Kilima Njaro geheeten, die 5916 meter hoog is; de Lincancaur in den Andes is 5856; de Elbroes in den Kaukasus bedraagt 5557 M. in hoogte; de Charles Louis in Nieuw-Guinea is 5400; de berg Ararat in Armenië is 5075.

Wat een hoogte hè?

'k Laat hieronder nu ook nog een paar lengten van voorname rivieren volgen. De Amazone die in den Atlantischen Oceaan uitmondt is 6400 K.M.; de Nijl, uitmondende in de Middellandsche zee is 5800 K.M. lang. In de Golf van Mexico mondt de Mississippi uit, die 5100 K.M. lang is en in de Golf van Genua de 4800 K.M. lange Niger. De Wolga, in de Kaspische zee uitmondend, is 3900 K.M.; 2900 K.M. is de rivier St. Laurens, die in de Golf van dien naam in zee stroomt. De Donau is 2750 K.M. lang en mondt uit in de Zwarte Zee, zoo je weet. De Ganges uitstroomend in de Golf van Bengalen, heeft een lengte van 2400 K.M. De Ohio, eindend in de Mississippi is 2050 K.M. lang. Enorme lengten, hé?

H. CLEWITS.